

OSMANLI'DA
ÇOCUK EĞİTİMİ

© 2023, Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizmetleri ve Tic. A.Ş.
Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İzinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

ISBN: 978-605-151-235-8

Sertifika No: 75092

“Babalar Eve Dönsün” adlı kitap tasnif edilerek, “Osmanlı’da Çocuk Eğitimi” adıyla yeniden yayına hazırlanmıştır.

Hayat Yayınları : 477
Eğitim : 10
Kitabın Adı : Osmanlı’da Çocuk Eğitimi
Yazarı : Yavuz Bahadıroğlu
Yayın Editörü : Erol Şahnacı
Kapak ve İç Tasarım : Hayat Yayınları
Baskı Yeri ve Tarihi : İstanbul, 2024
Baskı ve Cilt : Alioğlu Matbaacılık

Orta Mahalle Fatin Rüşti Sokak No: 1/3-A
Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (0 212) 612 95 59
Sertifika No: 45121

Hayat Yayın Grubu

Molla Gürani Mahallesi, Oğuzhan Caddesi No: 15 Kat: 3
Fındıkzade - Fatih / İstanbul

Tel: 0212 613 11 00 Gsm: 0530 259 80 96

www.hayatyayinlari.com - e-posta: hayat@hayatyayinlari.com

[twitter/hayatyayinlari](#) - [facebook/hayatyayinlari.com](#) - [@hayatyayinlari](#)

YAVUZ BAHADIROĞLU

OSMANLI'DA
ÇOCUK EĞİTİMİ

YAVUZ BAHADIROĞLU

1945 yılı başında Rize ilinin Pazar kazasına bağlı Hisarlı köyünde dünyaya geldi.

1971'de İstanbul'da gazeteciliğe başladı. Muhabirlik, araştırma-inceleme, röportaj ve fıkra yazarlığı yaptı. Gazete, dergi ve şirket yöneticisi olarak çalıştı.

Gazeteciliğini muhabir ve röportajcı olarak sürdürürken, Ni-yazi Birinci adıyla çocuklara yönelik eserler üretti. Yüzlerce çocuk romanı, hikâye yayınladı.

Asıl çıkışını tarihi romanlarıyla yaptı. İlk romanı Sunguroğlu ve ardından yazdığı Buhara Yaniyor, ülkenin en çok satan romanlarından oldu. Genelde Osmanlı'nın çeşitli dönemlerini ele alan otuzu aşkın roman yazdı.

Hâlen ulusal yayın yapan Moral FM radyosunda günlük yorumlar yapıyor ve bir günlük gazetede köşe yazarlığını sürdürüyor.

Yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....9

Birinci Bölüm

OSMANLI'DA ÇOCUK EĞİTİMİ

Dünyanın aradığı model: Osmanlı aile tipi	13
Osmanlılar çocuklarını nasıl terbiye ederlerdi?	16
Osmanlı evleri ve modern evlerimiz.....	20
Eski terbiye metodumuz ve yeni aile hayatımız	25
“Çocukların yüreğine ‘kıblenâme’ koymak” ne demek?	31
Osmanlı'da çocuk okula nasıl hazırlanırdı?	34

İkinci Bölüm

FATİH NASIL YETİŞTİ?

Bir “Fatih” nasıl yetişir?	47
Fatih nasıl yetişti?	47
Bu çağda “Fatih yürekli çocuk” yetiştirmek mümkün mü?..	51
Fatih'in hocaları.....	54
Fatih'in çocukluğu	57
Fatih'in yetiştiği çevre.....	60

Üçüncü Bölüm

BİR KARŞILAŞTIRMA: OSMANLI AİLESİ ve BİZ

Onlar ve biz.....	67
İman-ibadet	67

Hâl ve gidiş	68
Sevgi - saygı.....	68
Ahlâk	69
Çevre koruma	70
Hayvanları ve bitkileri koruma.....	71
Nezaket	73
Doğruluk - dürüstlük	87
Ahde vefa.....	89
Tevazu	91
Hak-hukuk ve adâlet.....	91
Hoşgörü	94
Sade yaşam	96

Dördüncü Bölüm

BİR OSMANLI TARİHÇİSİNDEN (SEVDALISINDAN) ÇOCUK TERBİYESİ TESPİTLERİ

Çocuklarla nasıl sağlıklı iletişim kuracağız?.....	103
Çocuk için bir hedef belirlenmeli mi?	105
“Kötü çocuk” yetiştirmek ister misiniz?	111
Çocuklarımız için neleri yapmayalım?.....	116
Okulla işbirliği şart mı?	119
Eğitim sistemimiz yasakların kısıkacında.....	122
Çocuğu nasıl mutlu edebiliriz?	126
Çocuklarımızın dünyası	136
İsimsiz gençlerimiz	139
Çocuğun kafasına soru eklemek	142
Çocuklarımıza ulaşamıyoruz.....	146

Çocuk katiller	148
Çocuk ve şiddet.....	151
Şiddetin türü:	152
Şiddete maruz kalma sebepleri:.....	152
Çocuk ve ceza	153
Dayak ve çocuk	156
Çocuklar kitap okumaya nasıl alıştırılır?	159
“Terörist” yetiştirmek ister misiniz?.....	162
Masal ve hikâyenin, çocuğun dünyasındaki rolü nedir?....	165
Çocuğa cinsel eğitim nasıl verilmeli?	169
Çocuk yetiştirmede ninelerin ve dedelerin rolü var mı? ...	171
Yaşlanma korkusu aşılabilir mi?	173
Kadınlar erkekleri nasıl görüyor?	176
Sevgi bağlarımız çözülüyor mu?	178
Şöhret bolluğunda neden “adam” kıtlığı çekiyoruz?.....	182
Nereye kadar aile içi özgürlük?	185
Anneliğe ve babalığa nasıl hazırlanmalı?	190
Aile kurmak kolay mı?.....	195
“Turn off Tv - Turn on life!” nedir?	203
Çocuklar hayatı bizim gibi mi algılar?	207
Gül veren el, gül kokar	211
Hadi gelin birazcık çocuklaşalım	213
Uyuşturucu ve “sanatçı”	217
Yasakların gölgesinde yaşamak	220
“Ah Biz!” ve “Ah Çocuklarımız!”	222
Kötü örnek çok	224
Gelinlerle kaynanaların kavga etmesi mecburi mi?.....	228
Aile içi kavgalarımız	231

Tartışma usulü.....	234
Evliliğinizden şikâyetçi misiniz?.....	238
Kadın dövmenin erkeksi keyfi	241
Ah gençlerim!	244
Hayatın çöplüklerinden “insan” toplamak	247
Eş, iş ve arkadaş seçimi	254
Evimiz ve kullanılmayan eşyalarımız	257
İstismar kavşağında annelik	261
Kadını tüketmenin öteki yanı.....	264
“Kadın” ile “anne” arasında kalmak	267
Din dersi ve çocuk	270
Büyük amcamın kıssaları ile yönlene çocukluğum.....	273
Kopuk hayatlar.....	276
Ufuklu insan nasıl yetişir?.....	279
Anne-baba dayatmacılığı.....	282
Şefkatli misiniz?	284
Sözün bittiği yerde evlilik de biter.....	286

Önsöz

Bu millet, geçmişte, insanlık tarihinde varlığını ölümünden sonra da devam ettirebilmiş, hayatıyla ve eserleriyle arkasında “hoş bir sadâ” bırakabilmiş pek çok “büyük insan” yetiştirdi...

Kimi kahramanlığı, kimi adaleti, kimi ilmî dirayeti, kimi hak-ka hizmeti, kimi engin tefekkür dünyası ile birer yıldız gibi parlamış olan bu şahsiyetler, insanlığın, tekâmülü açısından “rehber” ve “kilometre taşı” misyonu üstlendiler.

Osmanlı ailesi ve eğitimi, çocuklara müthiş bir özgüven veriyordu. Osmanlı insanı dinine, milletine ve devletine güveniyor, bunlara güvendiği için de kendine güveniyordu. Yılmaz ve yıkılmaz olduğunu düşünüyordu. Çocuklarını da bu öğreti ile yetiştiriyordu.

Bu gerçeği, Batı hayranlarını da etkilemek amacıyla, Avrupalı gezginlerin, yazarların, diplomat ve araştırmacıların eserlerinden aktaralım.

“Türkiye Seyahatnâmesi” yle meşhur Du Loir’ın 1650’lerdeki ahlâkımız hakkındaki hükmü şu:

“Hiç şüphesiz ki, ahlâk bakımından Türk siyasetiyle medeni hayatı, bütün cihana örnek olabilecek vaziyettedir.”

On yedinci yüzyılda İngiltere’nin İstanbul sefirliğinde bulunan Sir James Porter tam bir İslam ve Türk düşmanıdır. Buna rağmen hatıratının bir yerinde şöyle diyor:

“Osmanlılarda çocukların analarıyla babalarına karşı besledikleri hürmet, bilhassa şayan-ı takdirdir. İstanbul’da tabiatın yüzünü kızartacak derecede çığırından çıkmış evlâtlar az görülür...”

Düşünüyorum da, bugün bir yabancı sefirin aynı tarz cümleler kullanmasını pek imkân dâhilinde görmüyorum. Çünkü biz kendi kültür ve medeniyet sisteminden koparılıp boşluğa fırlatılmış bir milletiz.

Sir James Porter’i dinlemeye devam edelim:

“Osmanlılarda anne-baba sevgisi çok kuvvetlidir. Çocuklarda

sonsuz bir itaatle birlikte, evlâtlık vazifesiyle alâkadar olabilecek her şeye karşı sarsılmaz bir bağlılık görülür...”

Osmanlı ailesi çocuk yetiştirmek üzere kurumlaşmıştı. Dengelerini buna göre oturtmuş, buna göre kendini geliştirmişti.

Annelerde “kariyer” endişesi, babalarda “daha fazla kazanma” ihtirası yoktu. Aile ve toplum hayatının bir ayağı “tevekkül”, öteki ayağı “teşekkür”dü (şükür anlamında).

Annenin en önemli işi çocuk yetiştirmekti. Mimari de buna göre planlanmıştı. Her evin “olmazsa olmaz”ı sayılan avlular, kadının egemenlik alanıydı. Çamaşır bu avlularda yıkanır, misafir bu avlularda ağırlanır, su kuyusu, tandır, dokuma tezgâhı gibi âlet edevatlar yine bu avlularda yer alırdı.

Osmanlı asırlarında hemen her aile kendi ihtiyaçlarını üretir, ihtiyaç fazlası üretimini ise satıp geçinirdi. Aile işletmeciliği kanalıyla “hür teşebbüs” o kadar yaygındı ki, buna bakıp bugünkü anlamda “liberal ekonomi”nin temellerinin Osmanlı ailelerinde atıldığını söylemek bile mümkündür.

Kısacası, Osmanlı asırlarında hayatın hiçbir evresi boş ya da başıboş bırakılmaz, hayatın her yönü değerlendirilir, her anı dolu dolu yaşanırdı. Bu yüzden de ömür bereketlenirdi.

Bugün ise “cevher insan” yetiştirmede eskisi kadar velud değiliz.

Acaba neden?

Osmanlı ailesi ne yapıyordu, nasıl yaşıyordu da bugün bile örnek insanlar olarak andığımız fertler yetiştiriyordu?

Bir Fatih, bir Yavuz, bir Kanuni, bir Akşemseddin, bir Sinan, bir Ulubatlı ve daha niceleri nasıl yetişmişti?

Dünyaya hükmeden, üç kıtaya adalet ve barış götüren neslin yetişmesinde nasıl bir ruh yatıyordu?

Osmanlı ailesinin çocuklarını yetiştirirken nasıl davrandıklarını bu kitabın sayfaları arasında bir araya getirdim...

Yavuz Bahadıröğlü
İstanbul, 2017

Birinci Bölüm

OSMANLI'DA ÇOCUK EĞİTİMİ

Dünyanın aradığı model: Osmanlı aile tipi

İngiliz hükümeti, geçtiğimiz yıllarda aldığı bir kararla, “çerkeç aile”yi (aileyi anne, baba ve çocuklardan ibaret sayan anlayış) teşvik etmekten vazgeçti. Artık “büyük anne” ve “büyük baba” kavramları da aileye dâhil ediliyor.

Dünya biraz biraz “Osmanlı aile tipi”ni arıyor sanırım ...

Peki, nedir “Osmanlı aile tipi”...

Yazar, ressam ve gezgin Antoine-Laurent Castellan, Osmanlı toplumunun özünü şöyle açıklıyor:

“Osmanlılar, ihtiyaçlara ve çocuklara büyük ilgi ve özen gösterirler.”

19. yüzyılda İstanbul’da birkaç sene kalan tarihçi Abdoloyne Ubicini, bu “ilgi” ve “özen”e “sevgi” ve “şefkat”i de ekleyerek şöyle diyor:

“Çocuklarını bundan daha fazla sevgi, özen ve şefkat içinde yaşatan bir memleket bilmiyorum. İşin garibi, bütün bu şefkatle ihtimamın annelerden çok babalarda derinleşmiş olmasıdır. Cuma günleri (Cuma Osmanlı’da tatil günüdür) veya bir bayram günü, Osmanlı Türkü’nün, çocuğunun elinden tutup sokakta gezdirmesi, adımlarını çocuğun adımlarına

“

“Çocuklarını
bundan daha fazla
sevgi, özen ve şefkat
içinde yaşatan bir
memleket bilmiyorum.

Abdoloyne Ubcini

”

göre ayarlaması, çocuğun yorulduğunu görünce omzuna alması veya bir aralık dinlendiği kahve peykesinde yanına oturtup en derin şefkatle konuşarak çocuğun bütün hareketlerini dikkatle takip etmesi görülecek şeydir.” (Siz bunu en son ne zaman yaptınız?)

Osmanlı toplumu, yaşlılarına “saygı” gösterirken geçmişine; çocuklara “ilgi” gösterirken geleceğine sahip çıkıyordu. Böylece, geçmiş gelecekle bütünlenip başarıyı inşa ediyordu.

Tarihi reddederek (ya da bozarak) geçmişimizi, Batı’daki benzerleri gibi “çekirdek aile”ye dönüşüp çocuklarımızı nine ve dedenin verebileceklerinden mahrum bırakarak geleceğimizi yitirdik. Dolayısıyla hâl (bugün) keşmekeşe döndü ...

Türkiye, yalnız ülkenin değil, hatta “Tabiatın yüzünü kızartacak derecede çığırından çıkmış” insanlarla dolu hâle geldi!

Bu tanımlama İngiltere’nin İstanbul sefirlerinden (1750’ler) Sir James Porter’e ait ... Elifi elifine şöyle bir cümle kuruyor:

“Osmanlılarda, çocukların analarıyla babalarına karşı besledikleri hürmet, bilhassa şayan-ı takdirdir. İstanbul’da tabiatın yüzünü kızartacak derecede çığırından çıkmış evlâtlar az görülür...”

Düşünüyorum da, bugün bir yabancı sefirin aynı tarz cümleler kullanması mümkün olmadığına göre, biz sadece imparatorluğumuzu değil, onunla birlikte meziyetlerimizi ve faziletlerimizi de büyük ölçüde kaybettik. Bu nedenle boşlukta debelenip duruyoruz!

Sıra söze gelince, yaşlılarımızı da seviyoruz çocuklarımızı da... Ancak bu nasıl bir sevgidir ki, evlerinde yaşamaları gereken yaşlılarımız için sürekli “huzurevi” inşa ediliyor, çocuklarımız ise “şefkat” ve “özen”den mahrum “kuru bir sevgi” ile büyüyor.

“Osmanlı toplumu, yaşlılarına “saygı” gösterirken geçmişine; çocuklara “ilgi” gösterirken geleceğine sahip çıkıyordu. Böylece, geçmiş gelecekle bütünlenip başarıyı inşa ediyordu.”

Ne demişler: “Men Dakka - dukka!”¹*

Anne-babalarımıza olan ilgisizlik, çocuklarımız büyüyüp bizler de yaşlandığımızda tersine dönüyor: Bu kez evlatlar anne babalara “ilgi, sevgi, özen” ve “şefkat” göstermiyorlar.

Bunun için de Türkiye’de sürekli “huzurevi” inşa ediliyor!

Oysa Dr. Brayer, Osmanlı aile hayatına temas ederken, bilhassa yetişkin çocukların anne-babaları ile birlikte oturmaktan derin bir haz duyduklarını belirtiyor:

“Çocuklar yetişip adam oldukları zaman, (Osmanlı toplumunda) analarıyla babalarını yanlarında bulundurmakla iftihar ediyor, küçükken onlardan gördükleri şefkate mukabele etmekle bahtiyar oluyorlar...”

İsveçli Prof. Gaston Jezz ise Osmanlı ailesi hakkında şunları yazıyor:

“Osmanlı aile hayatındaki güzellik, nezahet ve samimiyet, zannetmiyorum ki başka bir yerde olsun. Osmanlı’daki İslâmî hayat, huzurlu bir hayatın zirve noktasıdır. Birbirine sevgi-saygı ile bağlıdırlar. Bayramlarda, kandillerde küçüklerin büyükleri ziyareti, büyüklerin küçüklere iltifatı şiir gibi bir hayatın ipuçlarını veriyor.

¹ “Kötülük eden kötülük bulur” anlamında bir söz.

Osmanlı aile hayatı güzelliklerle doludur. Toplumsal yapı edebiyatla süslenmiştir. Hayat şiiir gibi yaşanmaktadır. Bütün bunları ailede öğreniyorlar.

Ben Batılı bir aile hukuku profesörü olarak diyorum ki; Türk milletinin elinden aile nizâmını alınız, geriye hiçbir şey kalmaz.”

Bakin bakalım, geriye ne kaldı?

İngiliz yazar Thornton, “Türklerin ahlâkı, çocuklukta, iyilik telkini alarak değil, toplumda kötü örnek görmeyerek gelişir...” der.

Diğerleri gibi, Thornton'da işin özünü kavramış, Osmanlı aile yapısını ve terbiye sistematığını Osmanlı Devleti'ni yücelten olgunun temeli olarak belirlemiştir. Ama tek örneğe mahkûm edilmiş bir toplumda “iyi örnek” bulmak öyle kolay mı?

Unutmayalım: Bir daha hiç çocuk olmayacağız ama bir gün hepimiz yaşlanacağız.

Osmanlılar çocuklarını nasıl terbiye ederlerdi?

Yukarıda belirttiğim Prof. Gaston Jezz'in yazısından sonra, bu konuda dindaşı La Baronne Durand de Fontmange de en az Gaston Jezz kadar şaşkındır. Diyor ki:

“Türklerin ahlâkı, çocuklukta, iyilik telkini alarak değil, toplumda kötü örnek görmeyerek gelişir...”

İngiliz yazar Thornton

“Osmanlı aile hayatındaki güzellik, nezahet ve samimiyet, zannetmiyorum ki başka bir yerde olsun. Osmanlı'daki İslâmî hayat, huzurlu bir hayatın zirve noktasıdır.

Prof. Gaston Jezz

“Ülkenin asırlık âdet ve ananeleri ile dini hükümleri her seviyedeki kadını koruduğu için, Osmanlı'da ne işfal edilmiş kız hikâyeleri, ne sokakta bulunmuş çocuk, ne düello, ne de intihar var...”

Öncelikle şunu görmek gerekir ki, Osmanlı ailesi ve eğitimi, çocuklara müthiş bir özgüven veriyordu. Osmanlı insanı dinine, milliyetine, milletine ve devletine güveniyor, bunlara güvendiği için de kendine güveniyordu. Yılmaz ve yıkılmaz olduğunu düşünüyordu. Çocuklarını da bu öğreti ile yetiştiriyordu.

Anlaşılan o ki, geçmişte bu coğrafyada yaşayan insanlar, yani ninelerimiz ve dedelerimiz, bugün hasretle andığımız “cevher insan” a ulaşmışlardı.

Bu gerçeği, Batı hayranlarını da etkilemek amacıyla, dilerse- niz Avrupalı gezginlerin, yazarların, diplomat ve araştırmacıla- rın eserlerinden aktaralım.

Mesela, “Türkiye Seyahatnâmesi”yle meşhur Du Loir’in 1650’lerdeki ahlâkımız hakkındaki hükmü şu:

“Hiç şüphesiz ki, ahlâk bakımından Türk siyasetiyle medeni ha- yati, bütün cihana örnek olabilecek vaziyettedir.”

On yedinci yüzyılda İngiltere’nin İstanbul sefirliğinde bulu- nan Sir James Porter tam bir İslam ve Türk düşmanıdır. Buna rağmen hatıratının bir yerinde şöyle diyor:

“Osmanlılarda çocukların analarıyla babalarına karşı besle- dikleri hürmet, bilhassa şayan-ı takdirdir. İstanbul’da tabiatın yü- zünü kızartacak derecede çığırından çıkmış evlâtlar az görülür...”

Düşünüyorum da, bugün bir yabancı sefirin aynı tarz cümleler kullanmasını pek imkân dâhilinde görmüyö- rum. Çünkü biz kendi kültür ve medeniyet sisteminden koparılıp boşluğa fırlatılmış bir milletiz.

“ Osmanlı ailesi ve eği- timi, çocuklara müthiş bir özgüven veriyordu. Os- manlı insanı dinine, mil- liyetine, milletine ve dev- letine güveniyor, bunlara güvendiği için de kendine güveniyordu. ”